

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіретова І. О. 60 років з туризмом і краєзнавством. Хмельницький, 2008.

2. Козак Б. І. Використання краєзнавчого принципу у формуванні основних компетентностей учнів. *Географія*. Харків: Основа, 2008. № 4 (104).

3. Кононенко П. Українознавство. 2012.

4. Краєзнавчі свята. Харків: Вид. група «Основа», 2006.

5. Мінченко Т. А. Магічний світ Буковинської писанки. Чернівці, 2015.

6. Струманський В. П. Народнознавство Поділля. Хрестоматія. Харків, 1995.

DOI: 10.30840/2413-7065.1(70).2019.164437

ДИМЧУК Тетяна Мирославівна

вчителька української мови та літератури, українознавства Глибоцького ліцею смт Глибока Глибоцького району Чернівецької області (Звання – старший учитель)

Урок з українознавства для учнів 5 класу

Тема. Родина – цінність для мене.

Роль родини у моєму становленні

Мета: продовжувати формувати у дітей уявлення про сім'ю як спільноту рідних людей, про належність кожного учня до певної сім'ї; вивчити основні поняття: «сім'я», «родина», «рід», «родовід»; виховувати в учнів розуміння свого місця в сім'ї, вчити шанувати й любити своїх батьків та інших членів родини, надавати їм посильну допомогу у веденні домашнього господарства; розвивати позитивне ставлення до рідної домівки; викликати у дітей бажання до ведення сімейних альбомів, календарів, збагачення й збереження родинних реліквій; виховувати шанобливе ставлення до свого роду.

Обладнання: ілюстрації із зображенням родини, сімейні реліквії, сімейні фотографії; малюнок «Дерево роду»; «Словник термінології з українознавства»; презентація до уроку.

Хід уроку

I. Організація класу

Привітання: *Добрий день!*

Зичу радості й пісень.

А ще вам я побажаю

Сил, натхнення на весь день!

Поверніться, посміхніться,

Привітайтеся: «Добрий день!»

Хороший настрій узяли,

працювати почали.

II. Мотивація навчальної діяльності

Людське безсмертя з роду і до роду

Увись росте з коріння родоводу.

І тільки той, у кого серце чуле,

Хто знає, береже минуле

І вміє шанувать сучасне, –

Лиш той майбутнє

Вивершить прекрасне!

Учитель: діти, як ви думаєте, про що ми сьогодні будемо говорити?

Відповіді учнів.

II. Повідомлення теми та мети уроку

Сьогодні на уроці ми будемо говорити про найважливіше і найцінніше для кожної людини – про сім'ю. Подумаємо, у чому цінність родини, адже без цих знань неможливе щасливе майбутнє кожного члена родини, держави. З'ясуємо значення нових слів, понять. Вчитимемося складати схему

родовідного дерева, пам'ятати і шанувати своїх предків. І все це ми робитимемо для того, щоб у кожного з нас розквітла квітка родинного щастя. Адже не секрет, що щасливий той, хто народився і виріс в дружній родині.

Отже, розпочинаємо пошуки «Квітки родинного щастя». Щоб вона розквітла у всій своїй красі, нам потрібно виконати завдання кожної пелюстки.

III. Актуалізація опорних знань

Вправа «Утвори пари слів»

Діти, а зараз подивіться на дошку і прочитайте слова з таблиці, поєднайте їх, утворивши пари.

наш	сім'я
рідна	рід
велика	народ
родовідне	родина
український	дерево

IV. Вивчення нового матеріалу

– Що ж таке родина ?

Тато, мама, брат, сестра, ви – це **рідна сім'я**.

Одне або ряд поколінь, які походять від одного предка – **наш рід**.

Група людей (родичі) – **велика родина**.

Населення, люди, які живуть у нашій країні, – **український народ**.

Схема родоводу, таблиця у вигляді дерева, що вказує на розгалуження роду, – **родовідне дерево**.

Словникова робота

(Діти працюють зі «Словником термінології з українознавства»)

Родина – стійке об'єднання людей, що історично склалося на певній території на основі спільного походження.

Рід – усі родичі, об'єднання кровно споріднених осіб.

Родовід – термін, що об'єднує членів одного роду.

Родовідне дерево – схема родоводу, таблиця у вигляді дерева, що вказує на розгалуження роду.

Ми озброїлися новими знаннями, тож сміливо рушаємо в дорогу.

У пошуках «Квітки родинного щастя»

Перша пелюстка.

«Сім'я, склад сім'ї»

У кожного з нас є найдорожчі нам люди. Хто це? Звичайно ж, тато, мама, братик, сестричка – це найрідніші на світі люди, які один одного шанують, люблять і є членами єдиної сім'ї. Сім'я, мов сонечко, зігріває дитину від народження і до кінця днів. Родина – це гніздечко любові і тепла для кожного з нас, у ній панує злагода, повага до старших, особливо дідусів і бабусь. Адже вони – коріння сім'ї, прожили довге життя, багато знають і вмюють. Кожна сім'я – це частина великого українського народу.

Бесіда з учнями

– Хто чекає вас, коли приходите додому?

– Чи приємно приходити до своїх рідних, чому?

– Чому ви радієте зустрічі з батьками?

– Що потрібно, щоб з малюка виросла хороша людина? (Турботливі руки, їх любов, ласка).

– Отож найближчі рідні люди, які нас оточують, – це сім'я.

Вправа «Закінчи речення...»

«Склад сім'ї»

1. Донька моєї мами – це моя ... (сестра).

2. Найбільше в нашій хаті свято, коли приходять з роботи ... (тато).

3. Своїх онуків розуму навчає старенький ... (дідусь).

4. Найбільше пестять та голублять своїх дітей ... (мами).

5. Батькам на потіху росте здоровий, розумний їхній ... (син).

6. Твою матусю донечкою кличе твоя ... (бабуся).

Діти, ви молодці. Дуже добре працювали із завданнями першої пелюстки. Тож вирушаємо на пошуки другої.

Друга пелюстка.

«Родовідне дерево»

Звучить пісня у виконанні Ніни Матвієнко.

З роду в рід життя кладе життя мости,

Без коріння саду не цвісти,

Без стремління човен не пливе,

Без коріння сохне все живе.

У корінні дерева – сік землі, в корінні родового дерева – пам'ять роду. Людина без пам'яті своїх предків самотня, їй немає звідки черпати сили для життя. Людина без роду – як листок, відірваний від дерева. У родоводі – не лише історія родини, а й історія народу.

Діти, пригадаймо, з чого слід почати, щоб сформувані родовідне дерево?

За відповідями учні записують утворений логічний ланцюжок понять.

Сім'я → родина → рід → родовідне дерево

Подивіться, які є великі і пишні родовідні дерева. Якщо в людини такий сильний рід, їй ніщо в житті не страшне.

Якщо ви простежите шлях від себе до ваших прабабусь і прадідусів, то зможете визначити свій родовід. І зараз кожен з вас спробує створити своє родовідне дерево.

Робота в зошиті

Прадідусі і прабабусі – це коріння.

Бабусі з дідусями – стовбури.

Батьки – гілочки.

А ви, діти, – листочки. (Рід)

Дидактична гра «Оживи дерево»

Діти показують дерева і, вказуючи на листочок, гілочку, стовбур, розповідають, хто це в їхній родині.

Фізкультхвилинка

Трава низенька-низенька. (*Присідають*)

Дерева високі-високі. (*Піднімають руки вгору*)

Вітер дерева колише-гойдає. (*Обертаються*)

То направо, то наліво нахиляє.

(*Нахиляються праворуч, ліворуч*)

То вгору, то назад. (*Потягуються вгору, назад*)

То вниз нагинає. (*Нахиляються вперед*)

Птахи летять-відлітають.

(*Махають руками-«крильми»*)

А учні тихенько за парти сідають.

Третя пелюстка.

«Сімейний альбом»

В Андрійка є одна давня фотографія. Вона поживкла від часу, але хлопчик любить її розглядати. На ній зображені родичі.

А чи є у вас такі фотографії?

Чи є у вашій родині сімейний альбом?

Це дуже добре, адже він має велике значення для сім'ї. Сімейний альбом – це історія родини.

Що ви знаєте про своїх родичів?

Попросіть своїх батьків чи бабусь, дідусів розповісти про ваших родичів, зображених на давніх родинних фотографіях. Найцікавіші світлини принесіть до школи і розкажіть про них своїм однокласникам.

Ось ми виконали завдання третьої пелюстки. Прямуємо далі.

Четверта пелюстка.

«Скарбничка минувшини»

Робота з інформаційними картками

П'ятикласники по черзі дістають із скарбнички картки і зачитують інформацію на клас.

Перша картка

Сім'я – продовження роду, але водночас це і оселя, і двір, і господарство. Недаремно у давнину великі родини називалися «дворищами», «службами». Головна турбота про все лежала на плечах чоловіка. Голова сім'ї відзначався самостійністю, відповідальністю, твердістю характеру. Сором для нього – бути боржником, ледарем. Тримати лад у сім'ї йому допомагали звичаєве право та сільська мораль.

Були такі правила:

люльки та жінки не позичай,

коня не бий,

коли жінка каже лихо, не займай її стиха,

вчи жінку без дітей, а дітей без людей.

Друга картка

Члени української родини мали незалежність. Кожний знав своє місце і свої обов'язки. Чоловік у домі – голова, а жінка – душа. Без хазяїна двір плаче, а без господині – хата. У справжньої господині в домі повинно бути, як у віночку: хліб випечений, як сонце, сама сидить, як квіточка. Вона слідкувала за порядком і чистотою, дбала про дітей, відповідала за їжу, посуд, одяг, корову, город. Жінка була повноправною господинею у своїй оселі. Інколи ставала над господарем, беручи на себе його обов'язки. Це траплялося, коли жінки ставали вдовами.

Третя картка

Старі люди приносили чималу користь у господарстві. Дід потихеньку порався у дворі, щось підправляючи, підбиваючи, ладнаючи, охороняв город, виганяв на пасовисько худобу, займався бджільництвом, спостерігав за млином,

рибалив. Навіть якщо не злазив з печі, від нього можна було почути багато повчального: «Слухай старих людей, то чужого розуму наберешся й свого не загубиш».

Четверта картка

Бабусею теж дорожили. І в городі сапала, і за худобою доглядала, і заготівлю на зиму займалася, а в гарячу пору взагалі все домашнє господарство лягало на її плечі. Бабуся була суворим охоронцем норм моралі, святкової звичаєвості, сімейних традицій. Бабуся – перша вихователька для онуків, вона майструвала їм іграшки, вчила правил поведінки, передавала цінний і багатий досвід поколінь.

Бесіда за картками

– Що нового ви дізналися про родину?

– Чого вчить нас народна мудрість?

– Які прислів'я, приказки про родину ви знаєте?

П'ята пелюстка.

«Сімейний календар»

П'ята пелюстка «Сімейний календар» ставить перед вами завдання пригадати важливі дати вашої сім'ї, родини.

Які свята у ваших сім'ях найулюбленіші?

Чи святкуєте ви дні народження, іменини?

Кого з рідних запрошуєте на сімейні свята?

На які свята збирається вся ваша родина?

Чи є у вас сімейний календарик, у якому записані дні народження всіх членів родини?

Родина – це не тільки рідні, родичі. Це і наш клас, школа, весь народ.

Ми з вами український народ, який складається з родин, великих і малих, дружних і працьовитих.

Потрібно вивчати, шанувати свій народ, його мову, свою землю, рідний край, бо ми – частина українського народу, України.

*Одна Батьківщина, і двох не буває.
Місяця, де родився, завжди святі.
Хто рідну оселю свою забуває,
Той долі не знайде в житті.
Криниця при дорозі край села.
І журавель похилений над нею.
Хоч би куди дорога завела,
Думки наші із рідною землею.
Бо тут наш дім, і тут наша рідня.
І тут священні предківські могили.
Душа наша не прожила б і дня
Без рідної землі, яка нас всіх зростила.*

Ось ми і виконали завдання всіх пелюсток. Наша «Квітка родинного щастя» заграла всіма барвами.

– Діти, як ви розумієте, яка сім'я щаслива? (Відповіді дітей)

Робота в парях

Скласти сенкан до слів «сім'я», «родина».

Сім'я.

Особлива, весела.
Працює, любить, спілкується.
Я люблю свою сім'ю.
Рідня.

Родина

Велика, дружна.
Піклується, допомагає, навчає.
Сподівається на щасливе майбутнє.
Сім'я.

Родина

Працьовита, турботлива.
Любить, поважає, шанує.
Я горджуся своєю родиною.
Сім'я.

V. Підсумок уроку

Вправа «Незакінчені речення»

На уроці було цікаво...
Я зрозумів, що ...
Найцінніше для людини...

Щоб стати гідним продовжувачем свого роду, треба...

Учитель читає вірш Д. Білоуса

*На світі білому єдине,
Як і Дніпрова течія,
Домашнє вогнище родинне,
Оселя наша і сім'я.
В щасливі і сумні години,
Куди б не стелився шлях,
Не згасне вогнище родинне,
В людських запалене серцях.*

Урок добігає кінця. Ви дуже добре попрацювали і заслуговуєте гарних оцінок.

VI. Домашнє завдання

Завершити оформлення «Родинного дерева».

Написати твір «Про що розповів сімейний альбом».

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононенко П. П., Касян Л. Г., Семеченко О. В. Українознавство. 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Рада, 2008. 54 с.
2. Мінченко Т. А., Числаш Г. П. Засіймо Українонькою в душах (уроки українознавства в 5 класі): навчальний методичний посібник для вчителів. Чернівці, 2007. 200 с.
3. Половець В. М. Українознавство. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Чернівці: Просвіта, 2006. 216 с. URL: <http://www.siver-litopis.sn.ua/rab/polovec/ukrainozn.pdf>
4. Словник термінології з українознавства: навчальний посібник / упор. Т. А. Мінченко, І. Н. Дедов. Чернівці, 2013. 60 с.
5. Торгонська І. Система уроків з українознавства. 5 клас. URL: <http://publikazion.blogspot.com/p/blog-page.html>
6. Українознавство. 5 клас: метод. посібник / Л. А. Кирик, О. В. Прокоф'єв, Н. Г. Федик; упоряд. І. М. Мацієнко; Вінницький обласний ін-т післядипломної освіти пед. працівників. Вінниця, 2010. 371 с. (Школа науково-методичного зростання освітян області; вип. 1, 2010). URL: www.e-catalog.name